

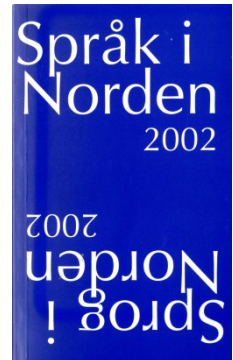
Sprog i Norden

Titel: Det nordiske sprog samarbeidet – eit mønster til etterlikning?

Forfatter: Oddrun Grønvik

Kilde: Sprog i Norden, 2002, s. 23-46

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk Sprogråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Det nordiske språksamarbeidet – eit mønster til etterlikning?

Oddrun Grønvik

Det nordiske språksamarbeidet har gått føre seg i om lag dei formene det no har i snart 50 år¹, og det har røter attende til skandinavismørørsla midt på 1800-talet. Det byggjer på store tankar og høge ideal om språket sin plass i livet til både einskildmenneske, språksamfunn, nasjonar og statar. Men i det daglege er det organiserte nordiske språksamarbeidet prega av eit stillferdig og samvitsfullt vedlikehald av språklege og kulturelle band, med sterk kontinuitet i arbeidsoppgåver.

Dei som driv dette arbeidet, er for det meste morsmåls-lingvistar, og språksamarbeidet kjem i forlenginga av språkvern-arbeid for kvart av språka i Norden. Det er ikkje uvanleg at dei mest aktive i det nordiske språksamarbeidet har kjent kvarandre – og vore aktive i det nordiske språksamarbeidet – i både tjuе, tretti og førti år. Slikt gjev etter kvart sterke band og ei ganske omfattande sams plattform for arbeidet, noko som i det daglege blir rekna som sjølv sagt og sjeldan gjort eksplisitt.

Arbeidet med morsmålspleie er av naturlege grunnar innettervend og stadbunde. I det daglege kan ein miste blikket for at prinsippa som styrer arbeidet, og rammene som er bygd opp over tid, ikkje er sjølv sagde, men menneskeskapte. Samarbeid med dei næraste grannane fører med seg at ein løfter blikket litt, men ikkje lenger enn til grannelanda, anten språka er nærskyldige eller ikkje.

Utanfor Norden kan ein oppleve at det nordiske språksamarbeidet blir vurdert som irrelevant, jamført med dei språkspørsmål som opptek sentrale krinsar i EU, eller i høve til den

språklege globaliseringa som vi dagleg høyrer om. Da kan ein nordisk språkvernar kjenne seg "heimlaus, frendelaus og lite kjend"², og beint fram vere glad for å få dra seg attende til dei nære ting. Det siste han eller ho gjer, er vel å slå seg på brystet og seie: "Sjå kva vi har fått til i Norden!"

Men det burde vi gjere. Den nordiske modellen for språkvern og språksamarbeid er ikkje ei sjølvsgd løysing for meir eller mindre nærskylde grannespråksamfunn. Det er eit produkt av lang tids vilje til å innordne seg og finne praktiske løysingar som byggjer på gjensidig anerkjening av og respekt for dei språklege vilkåra som gjeld i kvart land. Dette inneber også at ein i det nordiske språksamarbeidet legg historiske konflikhtar attom seg, og set dagens stridsspørsmål landa imellom til sides, for å arbeide med det som nemndene kan noko om og har fullmakt til å gjere noko med. Til jamføring kan det nemnast at det ikkje finst noko sams språkråd, eller andre samarbeidsorgan for språkspørsmål, på Balkan-halvøya, endå det språklege utgangspunktet burde vere like bra som i Norden, og oppgåvene truleg er like påtrengjande.

Min påstand er at det nordiske språksamarbeidet har stor overføringsverdi, ikkje minst for dei tidlegare koloniane i den tredje verda, og det skal då grunngjevast i det som følger.

I denne artikkelen vil eg sjå på kva som karakteriserer det nordiske språkvernet og språksamarbeidet (avsnitt 1.), språkvern og språkpolitikk for eit par av dei såkalla verdsspråka (avsnitt 2.-4.), språkpolitikk og språkutvikling i somme av dei tidlegare koloniane (avsnitt 5.-9.), og til slutt skal vi sjå på overføringsverdi og framtidsperspektiv for den nordiske språkvernmodellen (avsnitt 10.-12.).

1. Særdrag ved det nordiske språksamarbeidet

Kva er det så som karakteriserer det nordiske språkvernet og språksamarbeidet slik det verkar i dag?

Det norske språksamarbeidet er organisert ut frå språksamfunn, ikkje ut frå stat (dansk, finsk, færøysk, grønlandsk,

islandsk, norsk, samisk, svensk). Somme av språka har såleis språknemnder i meir enn ein stat (finsk, samisk).

Det er eit langvarig samarbeid som byggjer på kunnskap om og godtaking av at kvart språksamfunn har si eiga historie og sine særdrag. Løysingar treng ikkje vere like, men er det mogleg, så dreg ein i same lei.

Fellesskapet blir rekna som verdfullt i seg sjølv. Det blir lagt vekt på å understreke det som samlar. Språklege konflikttema blir dempa gjennom ein uttala vilje til kompromiss, og konflikttema landa imellom som ikkje gjeld det språklege, blir haldne utanfor.

Kvart språksamfunn har si språknemnd med oppnemnde representantar frå offentlege organ og private institusjonar. Dei som oppnemner, er sentrale instansar i språk- og kulturarbeidet i kvart språksamfunn, og gjennomgåande blir det lagt vekt på både faglege kvalifikasjonar og engasjement hos dei som blir oppnemnt. Det er såleis ikkje tale om sinekyrer (lønsame verv med høg prestisje og få eller ingen plikter).

Arbeidet i språknemndene og det nordiske språksamarbeidet er heimla i lov og i offentlege vedtak. Det er i hovudsak offentleg finansiert, og dermed ope for innsyn på same vis som anna offentleg verksemd.

I botnen for det nordiske språksamarbeidet ligg ei sams haldning til språkvern og språkpolitikk mellom dei nordiske landa: Kort uttrykt dreiar det seg om å finne balansen mellom rettane til einskildpersonar og rettane til språksamfunnet, lokalt, regionalt og på statleg nivå, i høve til det definerte arbeidsområdet.

Språkpolitikk, språkvern og nordisk samarbeid om språkspørsmål er eit allment godteke offentleg ansvar. Det er vurdert som del av legitim politisk verksemd i eit demokrati, og som eit emneområde det politiske miljøet må ha eit standpunkt til. At det er ein stor grad av semje rundt dette arbeidet, svekkjer ikkje den politiske prioriteten som det nordiske språkvernarbeidet har.

Språkvern og språksamarbeid er ofte emne for offentleg debatt. I alle dei nordiske landa er det eit folkeleg engasjement

rundt nasjonale og nordiske språkspørsmål, og alt etter korleis stoda er, kan dette engasjementet vere sterkt. Det er vel naturleg at dei språksamfunna som opplever seg sjølv som (mest) utsette, også kan vise til det sterkaste engasjementet. Eit visst kjennskap til språka og språkpolitikken i dei andre nordiske landa blir rekna som allmennkunnskap. I alle dei nordiske landa er språkvern og språkpolitikk er såleis tema som ein kan vente – ja, krevje – at politikarar skal meine noko om.

Det at språk og samfunn er emne for offentleg debatt og avgjerder om morsmålet del av den legitime politiske verksemda i dei nordiske landa, kjem til uttrykk mellom anna i at alle dei nordiske språka har ein velutvikla terminologi for denne verksemda. I verdsspråket engelsk er denne terminologien mykje yngre og mindre nyansert³.

2. Verdsspråk og språkpolitikk

Kva er det så som karakteriserer språkpolitikken attom dei såkalla verdsspråka? Og kva meiner vi med termen "verdsspråk"?

Det ein til vanleg meiner med verdsspråk er språk som er i bruk som første-, andre- eller tredjespråk svært mange stader på kloden, slik at ein over alt kan rekne med at det finst folk innan rekkjevidd som kan litt av eit av desse språka. Det er såleis ikkje talet på morsmålsbrukarar som er viktigaste kriteriet. Om ein spontant skal nemne opp verdsspråk, kjem engelsk truleg først, deretter fransk og spansk. Desse språka vart spreidde som administrasjonsspråk for dei største av gamle kolonimaktene. Av dei to siste er spansk eit språk i vekst medan fransk nok er i attendegang. "Verdsspråk" kan derfor definerast som "språket til tidlegare stor kolonimakt".

Her vil eg sjå på språkpolitikken attom to språk som blir rekna som verdsspråk, engelsk og fransk.

3. Ein modell, fleire realiseringar

Storbritannia og Frankrike syner svært ulike haldningar til språkspørsmål, og det kan derfor verke underleg å snakke om ein sams modell for språknormering og språkpolitikk i desse to

landa. Det er likevel viktige likskapsdrag mellom dei, som det er viktig å vere klar over.

Det som er sams, er dette:

- b e språksamfunn legg avgjerande vekt på språkleg stabilitet, først og fremst i rettskriving, men også (i ulik grad) i grammatikk, ordtilfang, tydingsvokster og biletbruk
- ingen av dei har ønskt   ta omsyn til talem lsutvikling i heimlandet etter at rettskrivinga fastna og vart utbreidd
- b e legg avgjerande vekt på   framstå som eittspr ksamfunn heime
- ingen av dei har offentlege eller private fora som fungerer som m testader for dei ulike språksamfunna i heimlandet
- b e har offentlig finansierte organ med store budsjett⁴ som har ansvar for   fremje utbreiing av språka som skrivne standardspråk, først og fremst med den kulturelle referanseramma som gjeld i opphavslandet

Det skal seiast at den tradisjonelle språkpolitikken i b e land er under press, først og fremst av di både Storbritannia og Frankrike er med i Europaunionen og Europarådet, som no har ein vedteken politikk for region- og minoritetsspr k⁵. Dette har ført med seg at språkspørsmål og språkpolitikk er komne på saklista på andre premissar enn dei tradisjonelle for styresmaktene i b e land. Men i det daglege er dette lite merkbart for folk flest.

Men det er også skilnader mellom språkpolitikken for dei to språka. Dei viktigaste skiljepunkta er desse:

Den engelske modellen – (som gjeld både i Storbritannia og i dei andre landa der engelsk er morsmål for den dominerande folkegruppa) – er stutt sagt at det finst ingen samlande eller offisiell språkpolitikk på statsnivå, og dermed heller ikkje noko ansvarleg offentlig organ   vende seg til.

I teorien skal marknaden rå for språkutviklinga, irekna rettskriving, normering av ordtilfang og fraseologi, terminologi osv. I praksis er det dei store private kulturinstitusjonane, til dømes dei store ordboksforlaga, som tek avgjerdene gjennom uregulert konsensus. Både i Storbritannia og i USA er ein nøye med at bøker følgjer lokal rettskriving. Dette tyder i praksis at eit heller lite tal personar fastset (minimale) endringar i sine produkt, oftast med det målet for auga at språkbrukarane ikkje skal merke det. For nokre år sidan vart t d *ae* i ord av gresk opphav, som *paediatrician*, forenkla til *e* i engelsk rettskriving, som dermed vart lik den amerikanske på dette punktet. Det gjekk fleire år før dette vart kommentert i engelsk presse⁶.

Mangelen på offentlege tiltak i høve til fleirtalsspråket tyder ikkje at det manglar folkeleg engasjement i språkspørsmål. Særleg i Storbritannia er det eit brukarkrav (som kjem fram i brev til forlag, bokmeldingar osv) at morsmålsordbøker skal merkje – og rå frå – ”americanisms”⁷.

Det finst ikkje – privat eller offentleg – nokon instans eller noko apparat som fyller dei funksjonane som språknemndene i dei nordiske landa har når det gjeld å handsame nasjonale eller overnasjonale språkspørsmål på prinsipielt grunnlag, eller å samordne språklege og språkpolitiske tiltak for fleirtals- og mindretalsspråk, t d i høve walisisk eller gaelisk.

Storbritannia har slutta seg til avtalen til vern for regionspråk og minoritetsspråk i Europa⁸ og avtalen er ratifisert og sett i verk frå 2001.

Det finst særtiltak for støtte til innfødde minoritetar, som gaelisk og walisisk, men slike særtiltak er plasserte på regionnivå⁹. Innvandrarspråk finst det så vidt eg veit inga registreringsordning for, langt mindre offentlege tiltak, utover grunnleggjande integreringstiltak retta mot t d skolelevar.

Språkplanlegging eksisterer knapt som akademisk disiplin. Det finst tilsvarande lite ekspertise i styringsverket på emne som språkdyrking og språkpolitikk. Språkspørsmål i høve til utdanning er behandla i fleire offentlege utgreiingar etter andre verdskrig, men tilrådingane er stort sett ikkje tekne til følgje.

Det blir lagt stor vekt og mykje pengar i tiltak for å fremje engelsk som bruksspråk utanfor Storbritannia¹⁰, og dei tidlegare koloniane er ein viktig marknad for angloamerikansk bokproduksjon.

Det finst ikkje noko offentleg samarbeid om språkspørsmål med andre statar som har engelsk som offisielt språk eller språksamfunn utanfor Storbritannia med engelsk som morsmål.

Frankrike handterer alle desse punkta annleis: det finst ein offentleg og lovfest språkpolitikk, som inneber open og offentleg framheving av det statsberande språket og den statsberande kulturen, med avvising av samarbeid/samregulering i høve til minoritetane¹¹. Stillinga for det franske språket er grunnlovsfest, stadfest i særlov¹², og gjeld først og fremst skriftmålet.

Språkdyrking, mellom anna gjennom ordboksarbeid, er hovudoppgåva til Academie Francaise. Ein høgast mogleg grad av språkleg stabilitet, knytt til eit ideal om det reine og korrekte språket, er eit uttala mål for akademiet¹³.

Verksemda til dei viktigaste offentlege og private språk-institusjonane i Frankrike er samordna under Délégation Générale à la Langue Française, som høyrer inn under Departementet for kultur og kommunikasjon.

Departementet for kultur og kommunikasjon har også ansvar for tiltak i høve til dei gamle språklege minoritetane i Frankrike. Frankrike vil ikkje godta EU-reglar som fremjer regions- eller minoritetsspråk som bruksmål på kostnad av fransk. Nasjonalforsamlinga har hittil nekta å ratifisere ECRML av di den reknar delar av innhaldet som grunnlovsstridig¹⁴.

Frankrike har vore kjend for å fremje det skriftbundne standardspråket på kostnad av både franske målføre og dei gamle minoritetsspråka i landet. Dette er del av den strenge sentraliseringspolitikken som Frankrike har stått for i fleire hundre år. I seinare tid er haldninga til minoritetsspråk som baskisk og bretonsk mjuka opp noko, slik at ein no støt kulturuttrykk på minoritetsspråka¹⁵.

Språkplanlegging har ingen status som akademisk disiplin.

Utbreiing og fremjing av fransk som bruksspråk andsynes dei som ikkje har fransk som morsmål, i og utanfor Frankrike, er rekna som viktig, og er først og fremst funksjonen til organisasjonar som Organisation Internationale de la Francophonie (OIF) og Alliance Française. Men også Academie Française engasjerer seg i dette, m a gjennom utdeling av prisar¹⁶.

Det finst eit organisert og halvoffentleg samarbeid om fransk språk utanfor Frankrike, som har som føremål å hindre avvik frå fransk slik språket er normert i Frankrike¹⁷.

Ein kan skildre angloamerikansk språkpolitikk som uoffisiell, desentralisert og kasusorientert. Fransk språkpolitikk derimot er offisiell, sentralisert og grunngeven prinsipielt. Opposisjon mot angloamerikansk språkpolitikk må vel arte seg som å slåst mot ei dyne; andsynes det franske systemet slår ein hovudet mot ein betongvegg.

Modellen for språkstyring er altså lik, om gjennomføringa er ulik. Modellen er at det offisielle språket – administrasjons-språket – også skal vere dominerande som undervisnings- og arbeidsspråk. Statens og storsamfunnets interesser styrer språkpolitikken, og den avveginga mot individuelle rettar, eller språklege menneskerettar, om ein kan seie det slik, som høyrer med i det språkpolitiske repertoaret til dei nordiske landa, er ikkje rekna som viktig. Det blir ikkje lagt til rette for dialog med heimlege språklege minoritetar, slik det er gjort i Norden, mellom anna gjennom Nordisk språkråd. Det er heller ikkje lagt til rette for noko samarbeid på språkleg grunnlag om språklege spørsmål. Resultatet er marginalisering av alle andre språksamfunn enn det statsberande og avvising av all språkleg innverknad frå periferi på sentrum.

4. Språkstyring i koloniane

Den same modellen for språkstyring vart nytta i dei tidlegare koloniane. Kolonimaktene rekna kontrollen over skriftspråk og kultur som del av styringsapparatet, eit styringsapparat som først og fremst eksisterte for kolonistane sine behov. Modellen for språkstyring heime vart såleis tilkvesst ute, av di ein der først og

fremst tok omsyn til nytteaspektet ved skriftspråket. Da var det ikkje tale om å gjere noko anna enn det som var mest effektivt i høve til oppgåver ute og arbeidsgjevar heime. Det er innlysende at dess mindre utvikla den heimlege språkkulturen var i koloniane, dess meir dominerande vart det innførte administrasjonsspråket.

I dag har både Storbritannia og Frankrike ein aktiv språk- og kulturpolitikk for interesseområde utanfor heimlandet som stutt sagt går ut på å halde oppe eller styrkje stillinga for engelsk eller fransk som bruksspråk i utdanning og administrasjon. For baa språk er dette framhald av språk- og kulturpolitikken i kolonitida. Både Storbritannia og Frankrike ser på kultureksport som svært viktig. Dei heil- eller halvoffisielle organisasjonane som har språk- og kulturpolitikk utanfor heimlandet som særleg ansvar, er moderne organisasjonar som tek alle vanlege atterhald om demokrati, menneskerettar, og ikkje-innblanding i andre lands interne tilhøve, irekna språkpolitikk. Men i og med at programmet til desse organisasjonane er å i det minste er å bidra til å halde på status quo for sine språk, utan særleg omsyn til talemålsgrunnlaget i landa det gjeld, så må dei nødvendigvis fungere som hinder for styrking av morsmåla i dei gamle koloniane.

Også i kolonilanda har Storbritannia og Frankrike praktisert språkpolitikken sin ulikt; språkstyring i koloniane hadde dei same særdraga som i heimlanda. Dei franske koloniane førte vidare den autoritære franske kulturpolitikken heimanfrå, og hadde som eksplisitt mål at koloniane skulle bli berarar av heimefransk kultur. I dei engelske koloniane har ein i større grad opna for at marknaden skulle rå, slik at engelsk språk og kultur skulle vinne fram av eiga tyngd, som representant for det rasjonelle og det moderne. Det er vel rett å seie at den engelske kolonimakta var meir pragmatisk og gav rom for større lokalt sjølvstende, medan den franske var meir sentralisert. Gjennomgåande er det gjort meir for å dokumentere innfødde språk i dei gamle engelske koloniane enn i dei franske, og det er meir godtaking av bruk av innfødde språk. Dette kan henge

saman med at misjonsverksemda var sterkare og betre organisert i dei tidlegare engelske koloniane¹⁸, sidan det stort sett var misjonærar som gjorde det første lingvistiske kartleggingsarbeidet.

Det er opplagt at dei gamle kolonimaktene har ei objektiv interesse i at tidlegare koloniar held på kolonispråka som styrings- og utdanningsspråk. Etter tapet av direkte politisk kontroll, er det spørsmål om å halde oppe indirekte kontroll. Afrika utgjer ein enorm marknad for europeisk bokproduksjon, ikkje minst av læremiddel. Flytrafikken over Afrika er for det meste i ikkje-afrikanske hender – og det er lettare å kome seg til Paris og London enn å krysse kontinentet på tvers.

5. Språkstyring i Afrika etter den politiske frigjeringa

Den verdsdelen som er sterkast merkt av si kolonifortid er Afrika. Døme på språkpolitikk i dei tidlegare koloniane vil heretter bli henta der i frå, av di det er Afrika, og særleg Zimbabwe med granneland, som eg kjenner best etter mange år med prosjektarbeid innanfor leksikografi og morsmålsutvikling.¹⁹

I svært mange av dei tidlegare koloniane i Afrika vart kolonispråka valde som viktigaste administrasjonsspråk da koloniane vart sjølvstendige statar.²⁰ Det var fleire grunnar til det, mellom anna

- det eksisterande administrasjonsapparatet var bygd opp med kolonispråket som reiskap
- statsgrensene var dregne av kolonimaktene utan omsyn til språkgrenser og gjekk på kryss og tvers av språksamfunna
- det var mange språksamfunn med svært ulike språk innanfor kvar stat
- dei innfødde språka var ikkje utvikla som skriftbundne standardspråk

Summen av dette vart at å velje noko anna enn det tidlegare kolonispråket som administrasjonsspråk framstod som upraktisk og kanskje farleg. Det gamle kolonispråket var godteke som ei

naudsynt plage; å lyfte fram eitt av fleire innfødde språk som statsberande språk kunne i verste fall utløyse borgarkrig og full oppløysing.

Eit anna omsyn må også reknast med. Dei som overtok makta, dei nye afrikanske elitane, hadde fått utdanninga si på kolonispråket, og hadde gjort det til sitt. Etter maktovertakinga har det vore lite interesse for språkspørsmålet i dei styrande laga i dei fleste afrikanske land, og det er grunn til å tru at det passar dei godt å bruke eit styringsspråk som folk flest ikkje meistarar.²¹ Det er ikkje uvanleg at folk frå desse elitane sender barn på kostskole og universitet i Storbritannia og Frankrike, og såleis held oppe skiljet mellom dei styrande og dei styrte også når det gjeld utdanning. Det finst ferske døme på at administrasjonsspråk blir valt ut frå ikkje-språklege motiv, og truleg med tanke på politiske alliansar²².

I denne samanhengen blir det viktig at den einaste modellen for språkstyring som er kjent, er den kolonimaktene stod for og framleis står for. Den knyter heile språkspørsmålet til spørsmålet om val av statsberande administrasjonsspråk, og set omsynet til kontroll innerter og samarbeid i gamle utanrikspolitiske alliansar utetter framom omsynet til indre politisk og økonomisk utvikling. At ættled etter ættled med afrikanske barn får øydelagt skolegangen sin, blir etter denne modellen ein sørgjeleg men nødvendig kostnad under det større målet, som er politisk stabilitet. Dette er langt på veg ei etablert politisk sanning som høver godt for dei gamle kolonimaktene, dei nye elitane, og i tillegg for det internasjonale forretningslivet, anten det opptrer uavhengig, som utviklingshjelp, eller som del av internasjonal presse.

6. Administrasjonsmål versus utdanning

Trass i store investeringar over lang tid – ikkje minst frå bistandsorganisasjonane i dei nordiske landa – må utdanningstellet i store delar av Afrika reknast som mislykka. Skolegangen for dei fleste er kortvarig og av låg kvalitet, strykprosenten i vidaregåande skole ligg langt over 50 og

nærmar seg 100 i fag som matematikk og fysikk, og afrikanske universitet har store vanskar med å halde på akademisk personale og bygge opp forskarmiljø. Dette kan grunnjevast frå mange hald, men no går det ikkje lenger å å oversjå spørsmålet om morsmålsutvikling og undervisningsspråk.

På politisk hald i Afrika har ein lenge vore klar over at språkspørsmålet er ein nøkkel til utdanningsrevisjon²³. Problemet er å gje omsynet til utdanning politisk prioritet, og dermed sikre dei resursane som må til.

7. Skolegang på eit framandspråk – konsekvensar

Det kan vere grunn til å sjå på følgjene av dette standpunktet til undervisningsspråket, som skandinavar flest truleg sjeldan har tenkt over.

Eg minnest ei oppleving i ein barnehage i Harare: Det er tidleg morgon. Alle to-tre-åringane står på rad framfor benkene sine. Styraren seier: "Sit down!" og barna tek opp att så godt dei kan: "Sit down!" Dette gjentek seg to-tre gonger, til styraren er nøgd med uttalen. Så ber ho – på shona – barna om å setje seg, og det gjer dei.

Kva inneber det for innhald og metode i undervisninga at all læring skal skje gjennom eit framandt medium?

Reint språkleg er avstanden stor. Engelsk og fransk står like langt frå dei fleste afrikanske språk som finsk står frå norsk og svensk frå grønlandsk. Det er ikkje lenge sidan det politiske fleirtalet i dei nordiske landa måtte overtydast om at våre egne språklege minoritetar måtte få bruke sine språk som undervisningsspråk, om undervisninga skulle bli effektiv. Med desse debattane i friskt minne kan vi vende blikket sørover, t d til Zimbabwe²⁴ – og skolestellet i Zimbabwe har ikkje det verste ordet på seg:

- barna kan ikkje engelsk når dei tek til i skole eller barnehage
- lærarane er ikkje så gode i engelsk dei heller
- Alt utan morsmålstimane går føre seg med engelsk som medium²⁵

- Det er eit hovudmål for skolegangen å lære å uttrykkje seg på korrekt engelsk
- utanatlæring blir pedagogisk hovudmetode
- innhaldsforståing kjem i andre rekkje
- dei timane som er sette av til morsmål, går til å forklare innhaldet i andre fagtimar

Med andre ord: dei som kjem seg gjennom skolegangen er dei som er flinkast til å svelgje frustrasjon og lære utanat. Mange av dei blir i sin tur lærarar. Intelligente er dei og godt minne har dei. Men eit moderne samfunn krev også skaparevne, fantasi, originalitet, og evne til å sjå og formulere innvendingar av medborgarane sine. Dette byggjer i sin tur på ein kapital av sjølvtilitt og mot hos kvar einskild. Ikkje noko av dette blir fremja gjennom mekanisk utanatlæring.

Det er også viktig å nemne det desse barna ikkje får. Etter dei første åra i barneskolen får dei ikkje trening i å bruke morsmålet gjennom

- å uttrykkje seg skriftleg og munnleg om alle slags emne
- å meistre rettskriving og skrivekonvensjonar
- å forstå strukturen i eige språk gjennom arbeid med grammatikk
- å byggje ut eige ordtilfang
- å gjennomføre metaspråklege resonnement²⁶
- å forstå ulike sjangrar, slik dei artar seg i morsmåls litteraturen, og øve seg i å bruke dei

Studentane som vel afrikanske språk – dvs morsmålsstudium – har ofte ikkje hatt undervisning i morsmålet sidan dei var 8–9 år gamle, og da var det – som nemnt ovanfor – anna å bruke timane til enn det som vår morsmålspedagogikk rommar. Dermed tek dei til på eit heilt anna nivå enn morsmålsstudentar i dei nordiske landa, og det er faktisk imponerande at dei kjem så langt som dei gjer på dei tre åra studiet varar.

Tradisjonelt har den jamne afrikanar vore veldig audmjuk andsynes det språket og den kulturen som dei gamle kolonimaktene representerer. Det er det einaste framandspråket frå den utvikla delen av verda som er synleg til stades. Det er språket

som ber modernitet, kunnskap, innsikt og sosial prestisje. Det har vore vanleg å godta at barna må lære engelsk eller fransk frå første stund om dei skal bli til noko i verda.

Spørsmålet er kva for ei verd desse barna skal bli til noko i. Skal dei bli til noko i heimlandet, er dei betre tente med å meistre språk og kultur der, og ha heimleg kultur som filter andsynes "verdens det store vit"²⁷. I Zimbabwe har slike tankar murra lenge, og dei kjem stadig sterkare fram. Det er ei veksande uro blant vanlege folk i mange afrikanske land over at barna deira ikkje greier skolen. Dei har fjernsyn og radio, og dei ser at barn i den utvikla delen av verda bli underviste på sine eigne språk. Sjølv om vyrnaden for engelsk og fransk som kunnskapsmedium enno er enorm, er det ikkje lenger opplagt for mannen i gate eller kvinna på åkeren at administrasjonsspråket og undervisningsspråket treng å vere identiske. Zimbabwe har såleis utgjevinga av ordbøkene for Shona og Ndebele ført til sterke krav frå dei mindre regionspråka om tilsvarande tiltak, m a til skolebruk.

8. Haldninga til språkpolitiske tiltak

Med utgangspunkt stormaktsmodellen for språkstyring er det ikkje rart at motivasjonen for å investere i morsmålsutvikling på afrikansk grunn har vore minimal, både innanfor og utanfor verdsdelen. Men den viktigaste grunnen til at dei gamle kolonispråka står så sterkt som bruksspråk i dei tidlegare koloniane i Afrika, er likevel ikkje styrken til verdsspråka engelsk og fransk, men vanmakta til dei innfødde språksamfunna.

Tretti prosent av språka i verda – om lag to tusen – blir tala i Afrika. Til vanleg blir det fokusert på dei om lag førti språka som er utryddingstruga²⁸ og dei mange hundre som står i faresonen. Språkdød er eit dramatisk ord som vekkjer åtgauv og kallar på høgstemte resolusjonar i internasjonale fora.

Dei fleste afrikanske språksamfunn vil truleg ha meir att for å sjå på kva som kan gjerast for å oppnå språkutvikling. Sidan språkstoda i mange afrikanske land er dårleg kartlagd, er tal ofte usikre²⁹. Men det som er sikkert, er at berre eit fåtal av

afrikanske språk er utvikla til minimumsnivå som skriftlege standardsspråk, dvs språk med fast rettskriving, dokumentert grammatikk og ordtilfang (eittspråklege ordbøker), skjønnlitteratur og faglitteratur, skolebøker og andre læremiddel. Likevel finst det gode døme på at nettopp slik lingvistisk grunnlagsinvestering kan ha stor verknad i eit samfunn, ikkje minst i Norden. Dei fleste språksamfunn har årstalet for den første vitskapelege grammatikken og den første større ordboka oppførte i lærebøkene sine, som vendepunkt i eiga språkhistorie. Slike grunnbøker blir symbol for språkbrukarane på at språket finst, har verdi, og fortener å brukast.

Grunnlagsinvesteringar i språkutvikling er resurskrevjande. Både innsamling og tilarbeiding av data krev høg lingvistisk kompetanse og mange årsverk. Skal slikt bli noko av, trengst det både kunnskapsrike pionerar og ein offentleg språkpolitikk som har brei politisk støtte, femner om alle språksamfunn i landet, og legg stor vekt på å ta omsyn både til individuelle rettar og praktiske løysingar for storsamfunnet.

Det trengst med andre ord kunnskap om den typen praktisk og kvardagsleg språkutvikling og språkvern som dei nordiske landa etter kvart har rik røynsle med. Det trengst også legitimering av slik verksemd som ein normal del av politisk og demokratisk arbeid, og som fornuftig resursbruk. Velutvikla standardsspråk som byggjer på morsmål er like viktig for utvikling og framgang i eit samfunn som eit godt vegnett eller elektrisitetsnett. Det er til og med ein føresetnad for både utbygging og vedlikehald av tekniske installasjonar!

9. Samarbeid om språkspørsmål

Det er tre slående drag ved språknormeringsarbeid i Afrika sør for Sahara.

Det første er mangelen på kontakt med og kunnskap om grannespråka. Ein afrikansk morsmålslingvist kan ikkje utan vidare svare på spørsmål om likskapar og ulikskapar mellom hans eige språk og dei næraste grannespråka. Slike svar krev at språka er dokumenterte, at dokumentasjonen er tilgjengeleg, og

at kompetente personar jamfører opplysningane og gjer greie for det dei finn. I og med at det så og seie ikkje finst tospråkleg leksikografi eller grammatikk mellom afrikanske språk, må slikt arbeid eventuelt gå via engelsk eller andre kolonistspråk, med alle dei feilkjeldene som ligg i slike løysingar.

Det andre er kor raskt tanken om slike jamføringar ter seg som spørsmål om makt og dominans. Som døme kan vi sjå på ndebele, det største minoritetsspråket i Zimbabwe. Strukturelt og i ordtilfang står det nær zulu. Det finst også ein variant av ndebele i Sør-Afrika. Da ndebele-språket i Zimbabwe skulle få si første morsmålsordbok, kom derfor spørsmålet om samarbeid og jamføring med desse to sørafrikanske språksamfunna opp. Tanken om samarbeid vart avvist av praktiske grunnar. Det ville teke for mykje tid. Men også jamføring og direkte kontakt ønskte ein å vere varsam med, av redsle for at nokon skulle tru at ndebele-samfunnet i Zimbabwe oppfatta seg sjølv som utlaupar av, og dermed underordna, dei nemnde sørafrikanske språksamfunna. No er ordboka utgjeven, og det har enno ikkje vore kontakt.

Det tredje er behovet for kunnskap om dei andre språka for å løfte kompetanse og få fart i praktisk arbeid. Igjen kan eg hente eit døme frå ALLEX-prosjektet. Prosjektet har valt å sende medarbeidarar frå Zimbabwe på fagsamlingar i Afrika sør for Sahara. Der møter dei morsmålslingvistar som arbeider med andre bantuspråk. Den gjensidige atkjenninga av faglege og metodiske problem, ja, sjølve opplevinga av at det finst andre som ser faget gjennom same briller som dei sjølve gjer, har vore både til overrasking og inspirasjon for dei, og har gjeve overtydande døme på at jamføring av det partikulære kan bidra til å løfte fram det prinsipielle, og dermed finne meir generelle løysingar og beskrivingsmodellar. Ut frå dette har African Languages Research Institute ved universitetet sett seg eit mål om å fungere som møtestad for afrikanske morsmålslingvistar – som alternativ til London og Paris!

Det meste av dette vil vere sjølvsgdde sanningar for nordiske morsmålslingvistar. Vi nyt dagleg godt av arbeidet som blir og

har vorte utført i grannelanda. Derfor kan vi vanskeleg tenkje oss den kjensla av isolasjon og uvisse som våre kolleger i afrikanske land slit med, når det einaste andre språket dei kan jamføre med, nemleg det gamle kolonispråket, liknar så lite på det språket dei skal utforske og beskrive.

Eit organ av same type som Nordisk språkråd, der oppnemnde talsmenn for språksamfunna i ei gruppe granneland møtest og rapporterer regelmessig på grunnlag av etter måten like mandat og arbeidsoppgåver, er førebels umogleg å finansiere. At det ville vere eit stort steg framover både for utforsking og normering av desse språka, er heilt openbert.

10. ALLEX-prosjektet

Dei einaste modellane for språkstyring som er kjende i dei tidlegare koloniane, er som nemnt dei som kolonistane praktiserer. Det gjev val mellom uregulert marknadsstyring etter engelsk modell, eller hardhendt sentralisering, etter fransk. Begge modellar er ubrukelege i fleirspråkssamfunn som dei afrikanske statane, der det er unntaket heller enn regelen at eitt språksamfunn representerer eit styringsdyktig fleirtal, og faren for borgarkrig alltid ligg nær overflata. Mangelen på andre modellar er nøydd til å gje ein viss grad av handlingslamming og tiltaksløyse. "Det nyttar ikkje å gjer noko. Vi er udugelege."

Det seier seg sjølv at andre lands løysingar aldri vil kunne overførast utan lokal tilpassing. Når det er sagt, er det mykje ved den nordiske modellen som Nordisk språkråd representerer, som bør ha stor overføringsverdi. Den viktigaste attesten er at vi har eit system som vik av frå stormaktsmodellen, og likevel fungerer!

I Zimbabwe har det ti år lange samarbeidet i ALLEX-prosjektet skapt to korpus, tre morsmålsordbøker, ein god del praktisk lingvistisk og informasjonsteknologisk kompetanse og ein institusjon med heimleg språkutvikling og språkvern som einaste oppgåve – African Languages Research Institute (ALRI). Takk vere kontakten med universiteta i Göteborg og Oslo er staben ved ALRI etter kvart godt kjend med nordisk

språkpolitikk. I grunnlagsdokumentet for ALRI heiter det: "The UZ's two co-operating partners in the ALLEX Project, UO and UG, have the support of old, established and well-functioning language planning units that have public funding. Norway and Sweden both have well-established linguistic normative bodies in the form of the Norwegian and Swedish Language Councils, which have their own secretariats. These Councils have independent public funding from relevant government ministries, and they cooperate closely with the lexicography units at UO and GU respectively. The ALLEX Project and, through it, the Department of African Languages and Literature as a whole, have benefited tremendously since 1992 from their association with these Nordic institutes, especially in terms of planning, training and exposure. ... In these countries, language management is regarded as a political topic which should be kept under some sort of democratic control. Therefore, these countries have language management policies that are founded on law, in some cases acts of parliament – the same direction Zimbabwe and other African countries now seem to be headed."³⁰

11. Korleis nå ut?

Språkstyring og språkvern i dei nordiske landa, og det nordiske språksamarbeidet, er lite kjent utanfor Norden. Eg har sett litt på korleis Nordisk språkråd og dei nordiske språknemndene kunngjer røynsler og praksis, og på kor tilgjengeleg informasjonen er for dei som ikkje meistrar eit nordisk språk. Når det gjeld prenta tilfang, er stoda slik:

- mest alt informasjonstilfang ligg føre på eitt eller fleire nordiske språk
- Det er mest på og om dei språka som er store i nordisk samanheng (svensk, dansk, norsk bokmål).
- Eg har ikkje funne brosjyremateriell på engelsk, fransk eller tysk.

I våre dagar er nettet – eller verdsveven – ein svært viktig inngang til informasjon om alle slags emne. Nordisk språkråd og

dei fleste av språknemndene i Norden har ein nettstad. I tabellen nedanfor har eg sett på om og korleis språknemndene i Norden syner seg fram i høve til to viktige spørsmål:

- ligg det føre informasjon på eit ikkje-nordisk språk?
- er det informert om organisasjonsform og historikk?

Det siste har eg teke med av di høve til innsyn er eit kjennemerke ved ein open og demokratisk organsasjonskultur – også eit verdfullt særdrag ved nordisk offentlegdom.

Gjennomgåande er nettsidene informasjonsrike, om ikkje alltid like lette å ta seg fram i. Når det gjeld mine to spørsmål, gjer alle greie for organisasjon og til dels historikk. Med informasjon på ikkje-nordiske språk er det verre. Språknemndene i dei landa som er med i EU, nemleg Danmark, Sverige og Finland har ikkje noko, og det har heller ikkje Nordisk språkråd. Språknemndene i Noreg, Færøyane og Island har noko tilfang på engelsk, og Norsk språkråd har også stoff på tysk og fransk.

Her har språknemndene ei oppgåve – det nordiske språkvernarbeidet, og ikkje minst det nordiske språksamarbeidet, er eit godt eksportprodukt og treng eit betre vindaug mot verda.

Språknemnd	Informasjon på Ikkje-nordisk språk	Opplysningar om organisasjon og historikk
Nordisk språkråd	Ingen	Ja
Dansk sprogævn	Ingen	Ja
Forskningscentralen För de inhemska språken (FIS)	(finsk, svensk, romani, samisk) Litt på engelsk	Ja
Finska Språknämnden (FIS)	Ingen	Ja
Språknämnden för samiska (FIS)	Ingen	Ja
Svenska språknämnden (FIS)	Ingen	Ja
Sverigefinska språknämnden	Ingen	Ja
Føroyska málnevndin	Engelsk	Ja
Grønlands sprogævn	Ikkje nettside	
Íslensk málnefnd	Engelsk	Ja
Norsk språkråd	Engelsk, tysk, fransk	Ja
Samisk språkråd (under Sametingets språkvdeling)	Ingen	Ja
Svenska språknämnden	Ingen	Ja

Eg har elles ikkje funne lenker hos nokon av språknemndene til dei nettsidene hos EU eller Europarådet som gjeld språkspørsmål. Eg har heller ikkje funne lenker i EUs eller Europarådets nettsider til Nordisk språkråd, eller nokon av dei nordiske språknemndene. Dei kan jo vere der for det, men altså ikkje som blikkfang!

Eit utmerka tiltak har Nordisk språkråd undervegs, og det er ny utgåve av Lars Vikør si bok *The Nordic Languages*³¹. Den er både korrekt, lærd og leseleg; meir kan ingen forlange.

12. Kvifor ut i verda?

Det er ikkje tvil om at språkstyring og språkvern siglar opp som debatt-tema og kulturoppgåver i store delar av verda i det hundreåret vi nett har byrja på. Dette må føre til ein kritisk gjennomgang av korleis dei nyare statane i verda løyser denne oppgåva, og kva for modellar og ideologiar dei skal byggje på.

Nordisk språkråd og dei nordiske språknemndene har eit ansvar for å kunngjere mykje tydelegare at det finst gode og gjennomførbare alternativ til stormaktsmodellen, som dei mindre språksamfunna i verda kan ha nytte av å studere.

Dette vil ikkje berre vere ei handsrekning til språksamfunn som slit med problem vi kan kjenne att og bidra til å finne løysingar på. Det er også naudsynt her heime, om nemndene skal greie oppgåvene sine i åra som kjem. Anglifisering, også av dei nordiske landa, har på heller kort tid gått over frå ordlån til fare for domenetap. Dermed står språknemndene i Norden og samarbeidet dei imellom andsynes nye og langt større pårøyingar enn dei ein har handtert så langt.

Ingen kan gje råd om strategi og taktikk om dei ikkje har sett slagmarka og kjenner terrenget. Språkvernarar i nord vil ha føremon av å sjå korleis språknormering kan byggjast opp i sør. Det er derfor dobbelt ønskjeleg at den modellen som nordisk språkpolitikk representerer kjem fram i dagen internasjonalt; mange språksamfunn treng dette kvardagsnære og praktiske arbeidsdømet på at det nyttar å ta vare på sitt eige, i samarbeid med gode grannar.

Litteratur

ALRI Proposal: *Proposal to Establish an African Languages Research Institute* (16 February 1999. Department of African Languages and Literature, University of Zimbabwe).

Cerquiglini, Bernard (1999): *Les Langues de la France*. Rapport au Ministre de l'Éducation Nationale, de la Recherche et de

la Technologie, et à la Ministre de la Culture et de la Communication. Paris.

Chimhundu, Herbert (1997): Language Standardization without Policy or Planning: Zimbabwe as a Case Study. In: Røynealand (ed): *Language Contact and Language Conflict. Proceedings of The International Ivar Aasen Conference 14-16 November 1996*. University of Oslo. Volda College. Volda.

Ethnologue. *Languages of the world*. Grimes, B. (ed.) (2000): 14. edition. SIL International.

Grønvik, Oddrun (2001): Allex-prosjektet. I: *Ord om Ord*. Årsskrift for seksjon for leksikografi og målførregransking. s. 42-51. Oslo.

Hellevik, Alf og Lundebj, Einar (1964): *Skriftspråk i utvikling. Tiårsskrift for Norsk språknemnd 1952-1962*. J.W. Cappelen forlag. Oslo.

Herriman, Michael / Burnaby, Barbara (eds) (1996): *Language Policies in English-Dominant Countries*. Clevedon / Philadelphia / Adelaide: Multilingual Matters Ltd.

Language Plan for Africa (vedtak frå OAS sitt 22 møte i Addis Ababa 28.-30.7.1986)

The Harare Declaration on Language Policies (vedtak frå Intergovernmental Conference of Ministers on Language Policies in Africa, Harare 20.-21.3.1997)

Vikør, Lars S. (1988): *Språkplanlegging. Prinsipp og Praksis*. Novus Forlag. Oslo.

Vikør, Lars S. (2001): *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*. Novus forlag. Oslo.

URLs:

Academie Française: <http://www.academie-francaise.fr/>

British Council: <http://www.britcoun.org/>

La Délégation générale à la langue française et aux langues de France: <http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/>

Ethnologue: <http://www.ethnologue.com/web.asp>

Notar

¹ Det første nordisk språknemndmøtet vart halde i Oslo i februar 1954.

² I. Aasen: *Skrifter i samling* band I s. 125.

³ Vikør 1988 s. 65 f.

⁴ Storbritannia: British Council; Frankrike: Alliance Française og Organisation Internationale de Francophonie (OIF), samarbeidsorganisasjon for land med fransk som offisielt språk.

⁵ European Charter for Regional or Minority Languages (ECRML) (Vedteken i Europarådet, Strasbourg, 5.XI.1992).

⁶ Robert E. Allen, redaktør for *The Concise Oxford Dictionary of Current English* (8. utg. 1990), nemnde dette i eit føredrag i Exeter april 1988.

⁷ Dss frg.

⁸ ECRML vart underskriven av den britiske regjeringa i 2000.

⁹ Døme på særtiltak: Den skotske regjeringa (etter The Scotland Act 1998 med ein høgare grad av sjølvstende for Skottland) har ein eigen minister for gaelisk (frå 1998), og eit støtteprogram for språket. For walisisk finst det frå 1993 ei språknemnd (The Welsh Language Board) under the Secretary of State for Wales. For båe desse språka er perspektivet førebels gjenopppliving og bevaring.

¹⁰ Jamfør første avsnitt i eigenpresentasjonen på nettet til organisasjonen the British Council (oktober 2001): "The British Council wins recognition for the United Kingdom's values, ideas, achievements and expertise, and nurtures lasting, mutually beneficial relationships between people and organisations in our country and others around the world".

¹¹ Jamfør mandatet til Academie Française, som er a) å setje standarden for god fransk (rettskriving, språkføring osv) og b) premiering av god bruk av fransk (le mecenat), irekna arbeid for utbreiing av fransk språk (det siste er også oppgåva til OIF).

¹² LOI n° 94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française

¹³ På Akademiets nettside (oktober 2001) heiter det: "l'Académie a travaillé dans le passé à fixer la langue, pour en faire un patrimoine commun à tous les Français et à tous les hommes et femmes qui pratiquent notre langue.

Aujourd'hui, elle agit pour en maintenir les qualités et en suivre les évolutions nécessaires. Elle en définit le bon usage.

Elle le fait en élaborant son dictionnaire qui fixe l'usage de la langue, mais aussi par ses recommandations et par sa participation aux différentes commissions de terminologie."

¹⁴ ECRML vart underskriven av den franske regjeringa 7.5.1999, men avvist av grunnlovsrådet (le Conseil Constitutionnel) i juni 1999.

¹⁵ Jamfør presentasjonen av fransk språkpolitikk på nettsidene til La Délégation générale à la langue française et aux langues de France (DGLF) oktober 2001.

¹⁶ Mellom anna Le grand prix de la Francophonie, utdelt årleg sidan 1986.

¹⁷ Ei av oppgåvene som er tillagd OIF.

¹⁸ Gjeld særleg Afrika sør for Sahara.

¹⁹ African Languages Lexical Project (ALLEX) mellom universiteta i Oslo og Zimbabwe, tok til i 1991 og vil vare i alle fall ut 2005. For nærare omtale sjå Grønvik 2001.

²⁰ Engelsk og fransk: 3 statar, engelsk: 21 statar, fransk: 19 statar . Ni statar i kvar gruppe har i tillegg gjeve offisiell anerkjenning til eitt eller fleire innfødde språk. Fem nordafrikanske statar har arabisk som offisielt språk. Kjelde: Ethnologue 2000.

²¹ Chimhundu 1997:129f.

²² Jamfør valet av offisielt språk for Namibia i 1990: Afrikaans, som den gongen vart nytta av 25% av folket og forstått av halvparten, vart forkasta som offisielt språk; ingen av dei afrikanske språka vart godtekne; engelsk, som dei færraste kan, vart så og seie utan diskusjon innført som offisielt språk og einaste undervisningsspråk på høgare nivå i samband med maktovertakinga.

²³ Jamfør *Language Plan for Africa* (vedtak frå OAU's 22 møte i Addis Ababa 28.-30.7.1986), som bygde på ein serie konferansar og vedtak attende til 1975, og *The Harare Declaration on Language Policies* (vedtak frå Intergovernmental Conference of Ministers on Language Policies in Africa, Harare 20.-21.3.1997).

²⁴ Denne artikkeldelen byggjer dels på røynslar frå skolebesøk i Zimbabwe (i perioden 1992-2001), dels på referat frå lærarar og frå kolleger ved University of Zimbabwe som sjølve har vore lærarar og som no har sensur ved vidaregåande skolar.

²⁵ Det er høve til å bruke shona eller ndebele som undervisningsspråk til og med 4. klasse, men dette blir lite praktisert.

²⁶ Med dette meiner eg refleksjon over oppgåver som "finn alle adjektiv i teksta på s. 39", "kva meiner vi når vi seier at to ord har same tyding?" osv, som inngår i morsmålspedagogikk på låge klassesteg i dei nordiske landa.

²⁷ A. O. Vinje: Nationalitet (sitert etter *Skrifter i samlng* V, 137, utg. 1993).

²⁸ Ethnologue 2000: (list of) nearly extinct languages.

²⁹ Etter Conference of Ministers on Language Policies in Africa, Harare 20.-21.3.1997 er det utarbeidd eit omfattande taltilfang for afrikanske språk som vil bli utgjeve saman med foredrag, resolusjonar og arbeidsprogram.

³⁰ I *ALRI Proposal*, section 3. Rationale.

³¹ Utkomen november 2001.